

Eltűnnek Budapestről a régi utcanevek

**Hova lettek Toldi Miklós fegyverei?
A budapesti régi utcanevek eredetéről**

A régi nagy városok multja mindig visszátükröződik utcáinak és tereinek elnevezésében. Budapesten, sajnos, ezt a tradíciót nem tartják kellő tiszteletben s az utcanevek gyakori változtatása sokszor eltűri az utcához fűződő történelmi vagy kulturtörténelmi emléket. Alább néhány ilyen, a nagyközönségtől talán már elfelejtett, elnevezésnek az eredetét fogom kísérteni felujtani.

Az utcanevek metamorfozísának egyik jellemzően érdekes esete tapasztalható a Bálvány-utcánál. Ez eredetileg a Göd-re vezető országút, vagy a gödi-út volt, németül Göder-Gasse. Ebből idők folyamán Götter-Gasse lett, hogy a főváros magyarosodásának idején, az eredeti névről megfeledkezvén, a Götter-t — bálványának fordítsák.

Ehhez hasonló módon jött létre a Lukács-fürdő elnevezése is. Ezt ugyanis régebben lukas-fürdőnek hívták; lett belőle ducas-Bad s végül Lukács-fürdő.

A legujabban a nemzet nagy mártijáról, gróf Tisza Istvánról elnevezett Fürdő-utca, nevét a mai Kereskedelmi Bank helyén állott Diana-fürdőről nyerte. Ez akkoriban a főváros legfényesebben berendezett fürdője volt, mely a korabeli külföldi fürdőkkel nemcsak felvette a versenyt, de azokon sok tekintetben, így különösen tisztaság dolgában túl is tett. Kapualja a Dunából előkerült római emlékekkel volt díszítve s udvarán virágoktól körülvevett szökőkút csobogott. A Pfeffer-család tulajdona volt, mely család utódai Pétery néven ma is tekintélyes és előkelő polgárai a fővárosnak. A Lánchíd építésének ideje alatt ebben az épületben lakott gróf Széchenyi István.

Budapestre vonatkozó újságcikkek

Szerző: *Sacellányi Pál*

Cím: *Eltűnnek Budapestről a régi utcanevek*

Forrás: *Nemzeti Újság*

3m
(Hely)

1925. 7. 19.
(Idő)

(Köt. v. füz.) (Oldal)

Osztályozás

Tárgy

725.092.1

Hely

Idő

'1925'

Személy

Helyszám

zinyomda 1923

Bizonyára nem sokan tudják, hogy ugyan kitől, vagy mitől nyerte nevét a Karpfenstein-utca! Nem tudták ezt a magyarosítás idejében a városháza urai sem, különben bizonyára nem fordították volna le az utca nevét a bájos és értelmes hangzású Pontykő-utcára. Később ugylátszik észrevették baklövésüket, mert az utcának visszaadták eredeti német nevét. Ez ugyanis *Karpfenstein János Kristóf* csász. kir. katonatisztról volt elnevezve, ki 1688-ban Pest városának bírása volt.

Az Ostrom-utca az 1849-ben innen rohamra induló hős honvédektől, a Bástya-utca a város hajdan itt húzódó falaitól, a Dob-utca (régebben Három dob-utca) a három dobhoz címzett házról, a Kékgolyó-utca a ma is álló és kék színűre festett kőgolyóval díszített sarokházról, az Aranykéz-utca a régebben itt állott Aranykéz-szállodáról nyerte nevét.

A Deák Ferenc- és Türr István-utcák régebbi Nagyhid- és Kishid-utca nevüket annak köszönhették, hogy mindakettő a hajóhidhoz vezetett. Nyári estéken az előkelő közönség eltele a hid ttestét, ezen korzózott, szívt a jó dunai levegőt, tereferélt, pletykázott. A sétálásban elfáradtak a Nagyhid-utca sarkán álló, pompásan berendezett Kemnitzer-kávéházban pihentek meg, vagy az ugyancsak a közelben álló cukrász-pavillont keresték fel.

A város arculatjára régebben jellemzőek voltak a ma már, sajnos, teljesen eltűnt városkapuk. Ezeknek emlékét is őrzi néhány utca és tér neve, így a Kecskeméti-utca végén állott a Kecskeméti-kapu, a Váci-utca végén a Váci-kapu, a mai Kossuth Lajos- akkor Hatvani-utcában a Hatvani-kapu. A Bécsi-kaputól nyerte nevét a várbeli Bécsikapu-tér és utca,

mely kapnak a többivel szemben az adott különösebb jelentőséget, hogy ennek belső bolthajtása alatt függtek Toldi Miklós állítólagos fegyverei. Azt hiszem, nem lesz érdektelen, ha ezekkel az ereklyékkel és sorsukkal kissé bővebben foglalkozunk. *Tóth Béla* nyomán tudjuk, hogy már a XVI. századból vannak rájuk vonatkozó feljegyzések. Egy pap, *Stephan Gerlach*, ki 1573-ban látta az ereklyéket, egy nagy óriás lábat, egy állkapeát, egy kopját s egy nagy vastag patkót említ. Később a csontok eltűnhettek, mert *Bél Mátyás*, ki a XVIII. század elején megnézte az ereklyéket, a csontokról már nem emlékezik meg. A látottakról ezeket írja: „A bolthajtáson felfüggesztve láttuk a csodás erejű Toldi Miklós fegyvereinek maradványait. Ezek között van egy szokatlan temérdekségű, vasból vagy acélből kovacsolt paizs, mely akkora súlyu, hogy ma alig-alig viselhetné a legizmosabb férfi is. Ott látni továbbá a megvasalt póznából álló lándzsát, mely olyan nagy és nehéz, hogy csaknem azt vélhetnéd, óriások használták egykor. Ott függ láncon a kőgolyóbis, melyet, mint mondják, a harcokban Toldi a szablya szíjján viselt; emberfejnél nagyobb és két kézzel se lehetne könnyen ütésre lódtítani. Vaskarikából háló módjára szőtt páncél-ingének darabja olyan, hogy manapság eliszonyodunk tőle. Minden olyan nehéz rajta, hogy ha egész volna, alig találnál embert, aki huzamosab-

ban viselni birná. Sarkantyuja és lovának patkói szokatlan nagyságuk. Beszélük, hogy mikor erejének megmutatására kérték, lándzsájának egyetlen lódtításával döfött keresztül egy kopatlan ekevasat; ez az ekevas is ott látható a lándzsa vasára szegezve e Toldi-ereklyék közt.

Dugonics András 1756-ban és 1794-ben látta a legendás tárgyakat, de ekkor már csak néhány kisebb kőgolyót, a láncon függő nagy golyóbist, az ekevasat és a pajzsot találta ott, a többi ereklyék „vagy lehullottak és talán el is veszték, vagy egy két itce borért az őrtáloktól eladattak és így eltévelyedtek”. *Dugonics* intette a budaiakat, hogy legalább a még megmaradt emlékekre ügyeljenek fokozottabban, de szava hiába hangzott el, mert már 1820-ban *Schams* szerint csak néhány vasgolyó függött láncon a boltozatról s közöttük egy megvasalt öklelöfa. Ezek a maradványok 1890 táján a „Zeughaus“-ba kerültek, honnét 1849-ben sok egyéb régi, értékes ereklyével, fegyverrel, zászlóval együtt a bécsi arzenálba szállították. Bizonyára ma is ott hevernek elfelejtve annak valamelyik zugában.

Ugyancsak elkallódott az a kőből faragott borz is, melyről a mai Kaas Ivor-utca régebben a Borz-utca nevet viselte. Ez a szobor az egyik házat ékesítette, mely, midőn le lett bontva, a város kötelezte az új ház építetőjét, hogy a műemlékszámába menő borzszobrot az új palota homlokzatán méltó helyen helyezze el. Építettek is számára megfelelő fülkét, de az bizony üresen maradt. Építkezés közben a borznak valahogyan nyomavesztett! Néhány év előtt egyik fővárosi hírlap is foglalkozott az esettel, kutatást is indított az elveszett műemlék után, de hiába volt minden fáradság, nem lehetett többé megtalálni.

Talán egyszer még elő fog kerülni, mint ahogyan véletlen folytán ismét megkerült a hajdan a Szentháromság-téren állott Városvédő Athenet ábrázoló szobor. Ezt a szobrot *Carlo Adami* készítette 1785-ben Buda tanácsának felszólítására 280 forintért, s a városháza előtti ciszternát díszítette. Ez a ciszterna ahhoz a vízvezetékhez tartozott, melyet a török megszállás után *Schreckendorf* tudós jezsuita pater készített s mely a Svábhegyről vezette a várba a vizet. Mikor a ciszternára nem volt többé szükség s eltávolították, a szobor hogyanem a Svábhegyre került, a Diana-uti

viznütelepra. Itt évekig áldogált elfelejtve, elhanyagolva, míg végre a telepre felügyelő altiszt, mint értéktelen holmit, mely csak utjában állt, eladta egy svábhegyi villatulajdonosnak, ki kertjében állította fel a szobrot, szintén nem tudva semmit annak tulajdonképeni eredetéről. Itt fedezte fel *Schoen Arnold* tanár s hívta fel rá az illetékes körök figyelmét.

A Váci-utca és Kristóf-tér sarkán állt régi ház díszből szolgált hatalmas Nagy-Kristófszoborra — melytől a Kristóf-tér nevét nyerte — még bizonytalán sokan emlékeznek. A régi ház lebontásakor a szobrot átvitték a Városházára s ennek udvarán állították fel. Érdekes megemlíteni, hogy az egy darabból faragott s annak idején így felállított szoborművet most nem tudták így elszállítani s kénytelenek voltak három részre szétfűrészelni. Az új tűzletházát kegyeletes megemlékezésül szintén egy Nagy-Kristóf-dombornü díszíti.

Nem nehéz eltalálni, hogy a Lövöldetér a hajdan itt állott polgári lövölde után lett így elnevezve. A lövölde, vagy „lövöldözőház“ hajdanán állítólag a város északkeleti részén egy sáncárokban volt. Később a Hatvani-kapukörnyékére került, azonban a szomszédban lakó polgárok panaszkodtak a folytonos durrogatás miatt s így áthelyezték a mai Kálvin-tér fölé, hol egy külön kis utca vezetett a lövöldéhez, mely még sokáig a Lövész-utca nevet viselte. Itt lövöldöztek a derék „Schütz“-ök 1785-től 1821-ig, de ekkorra már itt is kényelmetlenné vált a ténykedésük és ezért kitelepítették őket a város legvégére — a mai Lövöldetérre. Itt építették fel a lövöldét, mely széles kapuja, csinos épület volt s a nyolcvanas évek elejéig is hódoltak Pest polgárai a céllövészet nemes és férfias sportjának.

Befejezésül hadd említen meg, honnét eredt állítólag a Zugliget régi német Sauwinkel neve. A török világban itt állott volna egy gazdag és kéjvágyó pasának nyári lakja, melyből természetesen nem hiányzott a bőven felszerelt s a világ minden tájáról való szépséges hölgyekben gazdag harem sem. A háremben s a villa kertjében folytatott — keresztény felfogás szerint — erkölcstelen mulatozást akarták e nem éppen poetikus névvel megbélyegezni a hódítók.